

Gianpietro Belotti, ur. *La risposta femminile ai nuovi bisogni dell'età borghese: La rinascita delle Compagnie e degli Istituti religiosi delle Orsoline fra Ottocento e primo Novecento*. Brescia: Centro Mericiano, 2012. 745 str. ISBN: 978-88-96272-01-05.

Zajetna knjiga je zbornik mednarodnega znanstvenega posveta, ki ga je v dneh od 25. do 28. novembra 2010 organiziral Centro Mericiano iz lombardskega mesta Brescia. Center se od svoje ustanovitve v letu 1984 dalje zavzema za raziskovanje, zbiranje in ohranjanje dokumentarne, verske in kulturne dediščine, ki zadeva misel in delo sv. Angele Merici in delovanje uršulinskih ustanov v najširšem pomenu tega izraza. Številne vzgojno-izobraževalne ustanove, ki se sklicujejo na duhovnost sv. Angele, s svojimi prispevki in z vključevanjem v dejavnosti centra omogočajo načrtno in urejeno spoznavanje centra, preučevanje zgodovine ustanov in mesto uršulinske karizme v današnji Cerkvi. Med cilji centra so tudi razne pobude za pospeševanja ugleda žena, s posebnim poudarkom na svetu mladih, na vzgoji in na pedagoško-didaktičnih vprašanjih.

Temeljni okvir znanstvenega posveta, kakor je bilo izraženo že v vsebini, označeni v naslovu, je bila nova družba, ki se je oblikovala konec 18. in v 19. stoletju, in novo mesto ženske v njej, čeprav je iz zbornika razvidno, da je bil širšemu kontekstu namenjen le manjši del pozornosti. Novi položaj družine in posameznika, novi družbeni odnosi in mesto

Cerkve v družbi, vrste novih duhovnosti, ki so izšle iz zavračanja janzenizma in razsvetljenstva, vse to je odmevalo v skupnostih, ki so se za svoje delo navdihovale pri duhovni in pastoralni izkušnji sv. Angele. To se je posebno širilo po letu 1861, ko je papež Pij IX. razširil pobožnost do svetnice na vso Cerkev. Od tedaj sta se še bolj občutila njena izvornost in razumevanje znamenj časov. Od tega časa dalje je v Cerkvi mogoče govoriti o pravem razcvetu pobud, ki naj bi izboljšale položaj družine in žene v družbi; uradno učenje Cerkve, v najbolj slovesni obliki izraženo leta 1891 v encikliki *Rerum novarum*, je bilo le eden od izrazov novega gledanja na gospodarska, na socialna in na duhovna vprašanja tega časa. Za praktično izvajanje papeškega učenja so se zavzele številne ustanove, tudi posamezniki in skupine zavzetih kristjanov; med njimi so bile mnoge ženske skupine, ki so iskale pobude za svoje ravnanje v življenju sv. Angele.

Glede na izjemno razširjenost ženskih ustanov (redovi, kongregacije, svetne ustanove, bratovščine), ki so svoje spodbude za delo med mladimi, med dekleti in med ženami črpale v zgledu in duhovnosti sv. Angele, je bil načrt zborovanja zastavljen zelo ambiciozno. Poprej objavljenih zgodovinskih pregledov ni bilo veliko. Ker so bile mnoge ustanove v zgodovini, zlasti v napoleonskem času, ukinjene, je bilo v veliki meri uničeno tudi dokumentarno gradivo. Ko so nato te ustanove ponovno zaživele in po združenju Italije doživele pravi razcvet, se je njihovo število še bolj povečalo. To je hkrati pomenilo še večjo raz-

ličnost in še zahtevnejše delo, če so udeleženci in udeleženke zborovanja hoteli priti do kakih splošnih ugotovitev.

Poleg uvodnih splošnih prispevkov, ki postavljajo širši okvir, je bilo največ pozornosti namenjene uveljavljanju uršulinskih ustanov v italijanski družbi, od Lombardije na severu do Sicilije na jugu. Ker so bile mnoge med njimi škofijske ustanove, jih je v teku obravnavanega časa nastalo veliko. Med vsemi je dobila največji obseg po številu tako ustanov kakor članic Rimska unija, ki se je razvila v pravo mednarodno zvezo. Od drugih okolij so v zborniku predstavljene uršulinske skupnosti v nemškem prostoru, na Poljskem, v Franciji in v Belgiji ter na Malti.

Slovensko navzočnost pri zborovanju in nato v publikaciji prikazuje razprava dr. J. M. Kogojeve Navzočnost karizme sv. Angele pri slovanskih narodih in na Madžarskem v 19. in prvi polovici 20. stoletja (629–668). To je pregled uršulinskih ustanov na področju habsburške monarhije od leta 1655 dalje, ko je bil ustanovljen prvi samostan v Pragi, prek sprememb, ki sta jih v delovanje teh ustanov prinesli ustanovitev Rimske unije in vključitev dobrega dela samostanov s tega področja v novo zvezo, do začetka druge svetovne vojne, ko je velik del uršulinskih ustanov prenehal delovati. Dr. Kogojeva je posebno pozornost namenila ovrednotenju načrtnega izobraževanja redovnic za pedagoško

delo, prispevku, ki so ga uršulinske ustanove dale na vzgojno-izobraževalnem področju, pregledu teh ustanov in hitri rasti števila redovnic, ki so delovale v njih. Impresivno je število šol, ki so jih ob izbruhu druge svetovne vojne vodile uršulinke: 32 na Češkem, 23 na Slovaškem, 12 v Jugoslaviji, 12 na Madžarskem in 6 v Romuniji. Vsi prispevki, ki izhajajo iz neitalijanskega prostora, so objavljeni tako v izvirnem jeziku, v katerem je bil prispevek napisan, kakor v italijanskem prevodu. Povzetki vseh prispevkov so v angleščini.

Vrednost znanstvenega posveta in zbornika je v prvi vrsti za uršulinske ustanove kot takšne. Načrtno zbiranje in urejanje gradiva in raziskovalno delo, ki je bilo potrebno za pripravo prispevkov, vse to je bilo koristno za vsako ustanovo. S svojimi izvirnimi zamislimi vzgojnega in socialnega dela ter duhovnosti pa je sv. Angela Merici obogatila številne cerkvene skupnosti in izvirno prispevala k uveljavljanju krščanskih načel v širšem družbenem okolju. Prek svojih vzgojno-izobraževalnih ustanov za dekleta so imele uršulinke velik vpliv na vstopanje teh načel v družinsko življenje. Kot manjšo pomanjkljivost zbornika bi veljalo omeniti dejstvo, da uredniki niso vključili osebnega in krajevnega kazala, saj bi to zborniku dalo še večjo uporabno vrednost.

Bogdan Kolar

Janez Juhant. *Za človeka gre*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica TEOF, 2011. 200 str. ISBN: 978-961-6844-08-6.

Znanstvena knjižica Teof je bogatejša za delo Janeza Juhanta, ki je pred nedavnim postal redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti. Dr. Juhant velja za enega najplodovitejših avtorjev zadnjega obdobja s področja teologije in filozofije (predvsem etike in antropologije). Knjiga *Za človeka gre* je njegovo tretje samostojno delo, ki je izšlo v omenjeni zbirki Teološke fakultete, in njegova deveta znanstvena monografija.

Dr. Juhant je kot filozof in pisec prepričan, da je osnovna naloga etike skrb za človeka: skrb za ohranjanje njegovega dostojanstva, skrb za ohranjanje človekovega stika s samim seboj in pristnih odnosov z drugimi, z Bogom in ne nazadnje tudi z okoljem oziroma naravo. Zaveda se težkih, pravzaprav kritičnih razmer, v katerih živimo v tem času, in kliče po ponovni vzpostavitvi reda, ki bi v njem imelo človeštvo svojo prihodnost. To je zahtevna naloga: usposobiti človeka za dialoškost, v človeku ponovno prebuditi čut za bližnjega in odprtost za Boga. Juhant je prepričan, da človek brez globljih temeljev težko spozna in hkrati tudi prizna svojo majhnost, omejenost in končnost, a to je neizogiben pogoj za spreobrnjenje. Ugotavlja, da je zgolj v priznanju svojih lastnih meja možno spreobrnjenje in zgolj v priznanju svoje lastne nepopolnosti je možna vzpostavitev spremenjenega, bolj ponižnega in pristnega odnosa do življenja. Pri tem ne smemo spregledati jasne alocentričnosti, ki spremlja njegovo delo: človek ostaja sam sebi največja uganika, ki se lahko razrešuje samo v od-

prtosti, rekli bi lahko celo: v predanosti drugemu. »Brez drugega nas ni,« pravi Juhant, in prav zato nam je drugi nenehni izziv na poti k novi človeškosti. Kot takšen izziv pa se pred nas postavlja tudi delo dr. Juhanta in nas vabi, da se kakor zrcalo odpiramo drug drugemu in ustvarjamo odnose, ki bodo temelj nove človeškosti.

Delo *Za človeka gre* lahko mirno uvrstimo na področje filozofske antropologije, kakor je razvidno tudi iz naslova. Vsebuje enajst razmišljanj, v katerih avtor razčlenjuje človekov položaj v odnosu do etike. Zanima ga vprašanje človekovega življenja in preživetja v sedanjosti, prav tako pa tudi posledice, ki jih bodo imele današnje odločitve za prihodnost. Enajst navidezno vsebinsko raznolikih poglavij vseskozi povezuje rdeča nit: to človek in njegov odnos do aktualnih vprašanj sodobnega časa in do problemov človekovega preživetja.

V prvem poglavju se avtor loti vprašanj meja človekovega sveta. Temelj človeka je njegova simbolna funkcija, ki mu omogoča, da presega dosedanje in ustvarja novo. Človek je namreč nepopoln življenjski sistem, ki se mora nenehno prilagajati oziroma dograjevati. V moči svoje umske razsežnosti je človek bitje govorice, na podlagi katere si na svoj način organizira stvarnost, jo na novo vzpostavlja in obvladuje. Kadar preide neka družba s svojim simbolnim svetom zgolj v funkcioniranje, se morajo dogoditi spremembe, ki prinesejo nove okvire za človekovo ravnanje. Tukaj ima odločilno vlogo etika: potrebna sta dogovor o spoštovanju temeljev človeka in upoštevanje osnovnih pravil človekovega delovanja (13). Avtor povzame, da je človekov svet omejen, dialog pa je tista razsežnost človekovega kul-

turnega iskanja, v kateri je mogoče omejenosti in okvire preseirati. Le prek odpiranja drugemu in z izmenjavo medsebojnih izkušenj se zmanjšuje možnost destrukcije sveta. Juhant pravi, da je dialog najbolj primerna pot človekovega obvladovanja sveta, zato mora potekati na vseh področjih človekovega udeleževanja (tako na osebi ravni kakor tudi znotraj profesionalnih iskanj), predvsem med filozofijo, religijo, umetnostjo in znanostjo. Le tako bo mogoče premagati raztrganost sodobnega globaliziranega sveta in gojiti kulturo »pripravljenosti, deliti svet z drugimi«.

Ključno vprašanje, ki si ga je treba zastaviti, je vprašanje: ali je človek danes še etično bitje? S tem vprašanjem se avtor ukvarja v svojem drugem poglavju in ugotavlja, da je mogoče določiti kriterije etičnega delovanja, in to na podlagi predpostavke, da je človek bitje, ki je sposobno etično delovati, saj je to danost vsakega človeka. Ob različnih možnih utemeljitvah etičnega delovanja je treba upoštevati osnovno splošno pravilo: človek naj »dela dobro tudi drugim«, ne le sebi. Ob poglobljenem spoznavanju sveta in sebe naj bi človek odkrival tudi svoj etični temelj, ki je v upoštevanju dejstva, da je vsak človek »potreben in izpostavljen«. Govorimo o sprejetju človekovega položaja kot takšnega, tu pa se začne etična odgovornost.

Vse omejenosti, ki se kažejo v človekovem življenju, je možno preseči, in to v moči dialoške ustvarjalnosti. To je avtorjeva ključna ugotovitev, ko se v tretjem poglavju osredotoči na vlogo dialoškeosti. Človek kot govoreče bitje se lahko v vsej polnosti razvija le, če je ustrezno izzvan oziroma spodbujen od okolice. Pri tem imajo odločilno vlogo starši, ki že od najzgodnejših dni otro-

kovega bivanja komunicirajo z njim, ga spremljajo in ljubeče spodbujajo njegov razvoj. Ključnega pomena v doživljanju in v njegovem posredovanju je človeški odnos, ki pomeni odprtost za drugega, »saj nam je drugi ogledalo, v katerem se zrcali naša človeškost« (54). Človek je v procesu zorenja vpet v moralni svet dobrega in zla, medosebni odnosi pa so tisti, ki krepijo (ali slabijo) ustalitev dobrih ali slabih navad. V sobnem času se moč tehnologije kaže tudi kot nevarni drugi, kadar podreja človeka svoji logiki. Življenje se pozunanja in zdi se, da slabijo etični standardi, to pa seveda zmanjšuje kvaliteto človekovega bivanja.

V poglavju Med (egoističnim) posameznikom in skupnostjo avtor pokaže, da je etična naravnost tisti temeljni pogoj, ki omogoča normalno in dobro delovanje družbenih in poslovnih odnosov. Vsakršno poslovanje brez etičnih postavk je na dolgi rok obsojeno na propad. Za etično delovanje v družbi ni dovolj samo etična drža posameznika, treba je tudi sprejeti etična vodila kot praktično držo in kot merilo delovanja vseh. Etika temelji na urejenih medsebojnih odnosih, tako v osebnem kakor v poslovnem svetu. V ozadju uspešnega poslovanja in tudi uspešnega gojenja medosebnih odnosov je namreč medčloveški odnos »samega sebe posredovati drugemu« (65). Pri tem je treba poznati temelje dobre, odprte komunikacije. Avtor našteva tri ravni komunikacije in poudarja, da sta od uspešne komunikacije odvisni človekovo življenje in preživetje. Posluš in govor sta znamenja človečnosti, porajata se iz miselnih globin človeka. V tej človekovi duhovni razsežnosti se odpira prostor drugemu: govorica je odprt sistem, ki človeka nagiba

k izstopu iz samega sebe. Razmerje oziroma komunikacija je bistvo človeške skupnosti, zato je vsaka tako imenovana zaprtost za človeka lahko usodna. Človek se kot govoreče bitje tudi spreminja, saj ga poslušanje in govorjenje v srečanju z drugim rešuje njegove lastne samozagledanosti in ga odpira v svet drugačnosti in drugosti. Avtor sklene, da sta od uspešne komunikacije odvisni življenje in tudi preživetje vsakega človeka.

V petem poglavju se soočimo z vprašanjem človekove krhkosti in omejenosti; to se kaže kot posebej aktualno oziroma tudi problematično na področju bioetike. Problemi bioetike so pogosto predmet finančnih in političnih manipulacij, zato kličejo po celoviti obravnavi in po pozornosti vseh, da bi se problemi reševali ob upoštevanju človekovega dostojanstva. Na vrednoto človekovega dostojanstva je odločilno vplivalo judovsko-krščansko izročilo, ki je oblikovalo pojem človeka kot osebe, pomen njegovega dostojanstva in njegovih pravic. Problemi človekovega dostojanstva se danes zastrujejo pri vprašanju statusa zarodkov, pri otrocih, pri prizadetih in pri starejših. Zato je pri znanstvenem raziskovanju treba upoštevati etična načela, ki jih avtor tudi podrobneje predstavi. Temeljno vodilo raziskovanja mora biti vnaprejšnja presoja, kaj je etično in kaj neetično (potrebnost predvidevanja posledic). Dr. Juhant poudarja, da se morajo pri tem uporabljati tudi moralna pravila religij in učenje Cerkev, vlad in zdravniških združenj, obenem pa predstavi teološko-etične smernice raziskovanja. Ker je človekov pristop k resničnosti posredovan z njegovimi vrednotenji in ocenami in kot posledica tega tudi z izbirami in omejenimi pogle-

di, je danes dialog med različnimi znanstvenimi panogami potreba in nuja.

V šestem poglavju se dr. Juhant podrobneje loti vprašanja človekovih pravic in raziskuje vlogo krščanstva pri oblikovanju pojmovanja človekovih pravic, ki jo je treba razumeti hermenevtično. Sedmo poglavje je po svoji strukturi nadvse zahtevno, a hkrati privlačno, saj obravnava vedno aktualne teme: uživanja in življenje. Ob pogledu v zgodovino predstavi nekatere teorije uživanja (epikurejci, Aristotel, utilitaristi, pragmatisti). Avtor pokaže tudi nekatere sodobne dileme (postmodernih mislecev) in njihovo skladnost s krščanskim načelom dialoga in upoštevanja človeka in izrazi prepričanje, da »ima lahko človek obilje življenja«, če svoje življenje utemelji na globljih temeljih, ne le po trenutnih hotenjih in željah.

Osmo poglavje obravnava vprašanje ekologije in vloge, ki so jo imele pri pojmovanju narave (stvarstva) monoteistične religije, še posebno krščanstvo. Avtor poudarja nujnost duhovne osveščenosti pri reševanju okoljevarstvene problematike in izpostavlja potrebo po odprtosti za dialog. Prav tako pove, da je ekološka osveščenost predvsem dejavnik odločanja in ne le teoretičnega védenja. V devetem poglavju se poglobljeno srečamo s pomembnostjo vprašanja povezave dialoga in preživetja. Avtor ugotavlja, da je dialog nujni pogoj človekovega preživetja, zato je izjemno pomembno, da poteka vzgoja že od najrosnejših dni v domačem okolju in traja vse do usposabljanja mladih za dialoško držo in za razvijanje zdravih osebnih odnosov. Le tako bo posameznik lahko dozorel v odgovorno osebnost, ki bo sposobna empatije in odgovorne delitve življenja (in sveta) z drugimi.

Deseto poglavje prestavi pogled v razsvetljensko kritiko religije, saj je to odločilno vplivalo tudi na pojmovanje nasilja v religijah. Ob polemikah, ali so za nasilje krive prav religije, so raziskave nemške sociologinje Steinove pokazale, da za to ni nobenih dokazov. Nasilje je nekaj, kar sodi k človeku kot takšnemu, zato bi bilo težko in tudi napačno, narediti enostranske sklepe. Religije bi morale biti človeku v pomoč pri gradnji harmoničnih odnosov, vendar so vedno možne tudi stranpoti, a vse je seveda odvisno od človeka samega.

V zadnjem poglavju se avtor dotakne pereče problematike sprave in predstavi zanimivo teorijo žrtvenega jagnjeta, po kateri mora žrtev prevzeti krivdo nase, da bo ljudstvo oprano krivde (R. Girard). Svet se je spremenil v »areno planetarne tekmovalnosti«, razlikovanje med zdravo tekmovalnostjo in zavistjo je težko razvidno. Avtor ugotavlja, da se zavist in ljubosumje pokažeta takrat, ko postane naša nepopustljivost v tekmovalnosti že prava obsedenost. Ljudje postajajo zasvojeni s fiksnimi ide-

jami, ki ne dovoljujejo več komunikacije v medosebnih in v mednarodnih odnosih. Preseganje zavisti pa je možno le v človekovi pripravljenosti za dialog. Proces odiranja žrtev je globoko navzoč tudi v slovenski družbi, saj žrtve revolucije še vedno niso prepoznane kot žrtve in krivci ne kot zločinci. Če se resnica prikriva, se v zavesti posameznika in skupin nabirajo usedline, ki obremenjujejo zavest tako človeka kakor družbe. Avtor povzame, da lahko poglobljenemu spoznanju in priznanju resnice sledi spreobrnjenje jaza, brez katerega ni mogoč napredek v smeri očiščenja jaza in v smeri sprave. Sprave ni brez priznanja resnice in brez odpuščanja. Odpuščanje pa je izjemnost, ki sodi k človeški modrosti in ljubezni in se lahko zgodi samo, če zločinec za odpuščanje prosi. Pogoj za odpuščanje je torej bilateralni odnos, ki nosi v sebi »potrebo po odrešenju«, a to presega zgolj človekove zmožnosti.

Mateja Pevec Rozman